

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

УДК 351.75

О. П. Кулешов

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
командно-штабного факультету
Національної академії Національної гвардії України

С. Д. Пташка

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
командно-штабного факультету
Національної академії Національної гвардії України

ОСОБЛИВОСТІ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ ВАРТАМИ З ЕКСТРАДИЦІЇ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

У статті визначено особливості порядку організації та несення служби особливими вартами з екстрадиції, спорядженими від Національної гвардії України, за сучасних умов. Визначено, що чітка та якісна організація служби варт з екстрадиції, її практичне здійснення у суворій відповідності до вимог чинного законодавства, врахування всіх особливостей у несенні служби є запорукою успішного виконання поставлених державою важливих завдань. Це зумовлює подальше зміцнення правового авторитету нашої держави як гідного партнера співпраці не тільки в європейській, а і в загальній міжнародній спільноті.

Ключові слова: екстрадиція, особлива варта, Інтерпол, міжнародний пункт пропуску, санкція, доручення Генеральної прокуратури.

Постановка проблеми. Конвоювання засуджених, підсудних, слідчо-заарештованих вартами з екстрадиції Національної гвардії України є одним з основних завдань Національної гвардії України. Під час виконання завдань бойової служби особливі варты з екстрадиції здійснюють обмін спеціального контингенту з підрозділами Національної поліції, органами Державної кримінально-виконавчої служби, правоохоронними органами та підрозділами іноземних держав відповідно до міжнародного договору України, у зв'язку з яким здійснюється приймання-передавання вищевказаного спецконтингенту.

Організація чіткої взаємодії з усіма зацікавленими органами і підрозділами є однією з головних передумов успішного виконання поставлених завдань з екстрадиції.

Загострення суспільно-політичної обстановки в державі не знімає міжнародних зобов'язань України, в т. ч. щодо виконання Конвенції про передачу засуджених осіб згідно з двосторонніми міжнародними договорами. Зазначимо, що з деякими сусідніми державами (Росією, Білоруссю та ін.) такі договори тільки готуються, але здійснення приймання-передавання засуджених здійснюється відповідно до санкцій Генеральної прокуратури та доручень Міністерства юстиції особовим складом Національної гвардії України. Своєчасне, якісне виконання завдань з екстрадиції в умовах, коли деякі міжнародні пункти пропуску знаходяться на території, що тимчасово окупована, висуває до частин НГУ додаткові вимоги, ставить нові виклики, які успішно вирішуються завдяки самовідданості, наполегливості та рішучості воїнів-правоохоронців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У літературі міжнародного правового спрямування розглядаються окремі аспекти міжнародного співробітництва правоохоронних органів України. Певний внесок у вивчення та розробку цієї проблеми зробили вчені Є.М. Блажівський, М.В. Буроменський, В.М. Гребенюк, І.М. Козьяков, І.Є. Марочкін, О.В. Столярський, О.М. Толочко, М.К. Якимчук та ін. Водночас є потреба в комплексному дослідженні участі Генеральної прокуратури України в міжнародних правових відносинах. Однією з форм міжнародного співробітництва правоохоронних органів України виступає міжнародна правова допомога, що є її офіційною діяльністю і відбувається на підставі міжнародних договорів. Договори про правову допомогу забезпечують найбільш повне здійснення національної юрисдикції й уникнення конфлікту юрисдикцій – саме з цією метою держави їх укладають [1; 2]

Мета статті. Головною метою цієї статті є визначення напрямів удосконалення організації та порядку несення служби вартами з екстрадиції за сучасних умов і здійснення якісної взаємодії під час виконання завдань військовослужбовцями частин Національної гвардії України.

Виклад основного матеріалу. Співробітництво між державами у кримінальних справах здійснюється задля досягнення цілей правосуддя. Воно може існувати як на стадії розслідування і розгляду кримінальної справи, так і після набрання законної сили рішенням (вироком) суду і має багато аспектів.

Вирішуючи питання передачі засуджених осіб, держави намагаються сприяти забезпеченню найбільшої ефективності у виконанні вироку суду, оскільки саме ця форма співпраці спрямована на досягнення цілей покарання – виправлення особи.

Таким чином, особа, засуджена за вчинення одного або декількох злочинів до покарання у виді позбавлення волі в іноземній державі (в державі винесення вироку), може бути передана з цієї держави до держави, громадянином якої є ця особа і яка забезпечить подальше виконання покарання (у державу виконання вироку).

Слід зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 10 Кримінального кодексу України [3, с. 11] іноземці, котрі вчинили злочини на території України і засуджені за них, можуть бути передані для відбування покарання за вчинений злочин тій державі, громадянами якої вони є,

якщо така передача передбачена міжнародними договорами.

Таким чином, сьогодні для вирішення питання про передачу іноземця, засудженого в Україні, обов'язковою є наявність відповідного міжнародного договору з цих питань. Мають бути дотримані умови, визначені таким договором.

Для врегулювання цього співробітництва сьогодні Україною укладено ряд дво- і багатосторонніх міжнародних договорів. Так, із 01 січня 1996 р. застосовується Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 р.; її учасницями є 45 європейських держав і 16 неєвропейських (серед них Австралія, Багами, Болівія, Канада, Чилі, Коста-Ріка, Ізраїль, Японія, Маврикій, Панама, Тонга, Тринідад і Тобаго, США, Венесуела).

Крім того, Україна має 8 двосторонніх міжнародних договорів про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання – з Республікою Узбекистан, Азербайджанською Республікою, Республікою Казахстан, Вірменією, Грузією, Китайською Народною Республікою, Таджикистаном і Корейською Народно-Демократичною Республікою.

Наявність зазначених міжнародних договорів дає можливість громадянам, засудженим на території іноземної держави, відбувати на батьківщині покарання, пов'язане з позбавленням волі, і водночас є правовою підставою для Міністерства юстиції як центрального органу України розглядати та вирішувати ці питання.

Вищезазначені договори про передачу засуджених насамперед мають на меті захист прав власних громадян, сприяння соціальній реабілітації позбавлених волі осіб шляхом надання іноземним громадянам, засудженим за вчинення злочину, можливості відбувати призначене їм покарання у близькому для них суспільстві, яким є держава їхнього громадянства. Ці договори ґрунтуються на принципі гуманності, оскільки труднощі спілкування внаслідок мовних бар'єрів і відсутність контактів із родиною можуть мати негативні наслідки для особи, позбавленої волі в іноземній країні, особливо це стосується неповнолітніх правопорушників.

На підставі положень зазначених договорів засуджений іноземець має бути проінформований про можливість бути переданим до держави свого громадянства для продовження відбування покарання у виді позбавлення волі. Роз'яснюються правові наслідки такої передачі.

Держави зобов'язуються письмово інформувати одна одну про засудження до позбавлення волі громадян іншої держави, а також про їхнє місцезнаходження, роз'яснити і реально забезпечувати засудженим, їх законним представникам або близьким родичам можливість звертатися до компетентних органів будь-якої з цих держав із заявою про передачу.

Як визначають договори, засуджений у разі передачі відбуває покарання на підставі законодавства держави виконання вироку. Водночас право перегляду, скасування чи зміни вироку залишається виключною юрисдикцією органів держави винесення вироку. Міжнародні договори надають обом державам – як державі винесення вироку, так і державі виконання вироку – право розгляду питань про помилування або застосування амністії.

Із запитом про передачу засудженої особи може звернутися як держава винесення вироку, так і держава виконання вироку. Зазвичай передача здійснюється за згодою обох держав, а також засудженої особи, або, за необхідності, законного представника цієї особи. Обов'язково враховується добровільність згоди з повним розумінням особою правових наслідків здійснення передачі. Держава виконання вироку має право перевірити за допомогою консула або іншої офіційної особи добровільність такої згоди.

Розгляд питання про передачу засудженого триває, зазвичай, декілька місяців, оскільки для прийняття остаточного рішення центральним органам слід обмінятися рядом документів, які підтверджують відсутність перешкод для позитивного вирішення та забезпечують належне виконання вироку надалі. Таким чином, питання про передачу не може бути порушено, якщо до завершення строку призначеного покарання залишилося менш ніж шість місяців (у деяких випадках – один рік).

Необхідно зауважити, що у вирішенні питання про передачу особи, засудженої в Україні, значна увага приділяється відшкодуванню засудженим збитків, завданих злочином, оскільки у разі передачі засудженого держава виконання вироку зобов'язується виконувати вирок лише у частині покарання. Відповідно, двосторонні договори України визначають відсутність такої заборгованості як одну з основних умов для передачі засудженого.

Перевезення засудженої особи по території України та саму її передачу на кордоні України забезпечує Державний департамент України

з питань виконання покарань разом із Міністерством внутрішніх справ України в порядку, передбаченому відповідною міжвідомчою Інструкцією.

Конвенція про передачу засуджених осіб значною мірою ґрунтується на принципах гуманності, тому згода засудженого є невід'ємною частиною такого процесу передачі. Але коли особа свідомо намагається уникнути покарання, то відповідно до п. 3 ст. 2 Додаткового протоколу до Конвенції про передачу засуджених осіб згода засудженої особи за цих обставин не вимагається.

Підсумовуючи вищевикладене, хотілося б ще раз відзначити роль міжнародних договорів про передачу засуджених осіб, виходячи з міркування гуманності, оскільки труднощі спілкування внаслідок мовних бар'єрів і відсутність контактів із родиною можуть мати негативні наслідки для особи, позбавленої волі в іноземній країні. Тому наявність міжнародних договорів України про передачу засуджених осіб є тим правовим інструментом, за допомогою якого держави мають можливість вирішити це питання. Водночас виникають труднощі у разі відсутності таких міжнародних договорів, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 10 Кримінального кодексу України [3, с. 11] іноземці, котрі вчинили злочини на території України і засуджені за них, можуть бути передані для відбування покарання за вчинений злочин тій державі, громадянами якої вони є, якщо така передача передбачена міжнародними договорами.

Після передачі в Україну засудженого відбувається процедура, що забезпечує виконання вироку іноземного суду на території України. У зв'язку з цим застосовується процедура, передбачена, зокрема, пп. «б» п. 1 ст. 9 Конвенції про передачу засуджених осіб, тобто визнання вироку іноземної держави з використанням судової процедури нашої держави шляхом заміни міри покарання, передбаченої в державі винесення вироку, мірою покарання, передбаченою законодавством України за такий самий злочин.

Поряд із цим слід також відзначити, що з 04 листопада 2018 р. для України набули чинності Третій і Четвертий Додаткові протоколи до Конвенції про передачу засуджених осіб 1997 р., які мають на меті полегшувати застосування самої Конвенції та доповнюють її в певних аспектах [1; 2].

Підсумовуючи вищевикладене, можна відзначити, що, незважаючи на урегульованість цих правових відносин загалом, все ще є певні

труднощі, головною з яких залишається відсутність міжнародних договорів про передачу засуджених осіб із певними країнами.

Так, сьогодні залишається актуальним питання щодо укладення Україною таких міжнародних договорів із Російською Федерацією, Білоруссю, а також деякими іншими державами, робота з укладення яких зараз ведеться Міністерством юстиції України.

Розглянемо практичне здійснення екстрадиції частинами Національної гвардії України.

Робочий апарат Українського бюро Інтерполу організовує приймання-передавання осіб, визначених у дорученнях (зверненнях) Генеральної прокуратури України або Міністерства юстиції України, та забезпечує взаємодію правоохоронних та інших органів державної влади України з правоохоронними органами інших держав.

Приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, здійснюється в строки, визначені у відповідному дорученні (зверненні) Генеральної прокуратури України або Міністерства юстиції України, з дотриманням відповідних положень Кримінального процесуального кодексу України та міжнародного договору України, у зв'язку з яким здійснюється приймання-передавання. Обмін осіб, котрі перебувають під вартою, з держав (у держави), які мають спільний кордон з Україною, здійснюється в міжнародних пунктах пропуску через державний кордон України, а з держав (у держави), що не мають спільного кордону з Україною, – у пунктах пропуску для повітряного сполучення в міжнародних аеропортах України або таких держав.

Приймання осіб, котрі перебувають під вартою, за межами України із держав, які не мають спільних кордонів з Україною, здійснюється в аеропортах цих держав у заздалегідь узгоджених місцях конвойною групою. Особи, котрі перебувають під вартою і доставлені в Україну, передаються зустрічному конвою територіальних органів Національної поліції України в областях, місті Києві, Служби безпеки України, які є ініціаторами розшуку, або до слідчого ізолятора Державної пенітенціарної служби України.

Особлива варта (наряд від територіальних органів Національної поліції України) забезпечується табельною зброєю, засобами активної оборони й окремим автомобілем. Військовий наряд, що вибуває за межі України, озброюється табельною зброєю лише зі спеціального дозволу МВС за наявності відповідної домовленості з державою, до якої він направляється.

Під час здійснення приймання-передавання осіб, котрі перебувають під вартою, у пункті пропуску через державний кордон України командир військової частини Національної гвардії України (керівник територіального органу Національної поліції України) організовує взаємодію з начальником органу охорони державного кордону.

Для приймання-передачі осіб, які утримуються під вартою, призначається особлива варта на чолі з досвідченим офіцером. Підбір і підготовка варті здійснюються згідно з вимогами керівних документів [4; 5]. Варта забезпечується табельною зброєю та засобами індивідуальної активної оборони.

Для особливої варті складається відповідний план охорони, надається необхідна документація та матеріально-технічне забезпечення. У штабі військової частини ведеться встановленої форми журнал обліку приймання-передачі осіб, що утримуються під вартою, на кордоні України та за її межами.

У ході несення служби начальник особливої варті підтримує взаємодію з усіма вищеперахованими взаємодіючими частинами й органами з метою своєчасного та повного виконання поставлених завдань бойової служби.

Про кожен факт приймання-передачі особи, котра утримується під вартою, на кордоні України та за її межами доповідається до Головного управління НГУ.

Командир військової частини (підрозділу) не пізніше ніж за добу письмово повідомляє командирів підрозділів Державної прикордонної служби України про час і кількість осіб, які підлягають прийманню-передачі.

Про приймання-передачу осіб, котрі утримуються під вартою, складається акт установленної форми у трьох примірниках, які завіряються гербовою печаткою органу-відправника. Перший примірник акта видається органу-відправнику, другий залишається на пропускному пункті Державної прикордонної служби України, а третій – у військовій частині. Акт про передачу до держави СНД складається російською мовою. У разі передачі осіб, котрі утримуються під вартою, в різних країнах один примірник акта складається мовою тієї держави, до якої передаються ці особи. Особи, що передаються на кордоні України, повинні мати паспорт або анкету з фотокарткою, яка посвідчує особу.

Заарештовані, котрі передаються за кордон, а також приймаються з-за меж України, підлягають

обшуку, а їх речі – огляду з метою вилучення зброї, предметів, які колють і ріжуть, наркотиків і наркотичної сировини, валюти та спиртних напоїв.

Для приймання-передачі осіб, що утримуються під вартою, в пункті пропускання через державний кордон визначається місце під'їзду (стоянки) автомобілів обох держав для передачі осіб, які утримуються під вартою.

Командир підрозділу повинен постійно підтримувати тісну взаємодію з підрозділами Державної прикордонної служби України на ділянці дислокації свого підрозділу з метою чіткої організації служби, забезпечення надійної охорони під час приймання-передачі, а також за надзвичайних обставин.

Підрозділи та Національне бюро Інтерполу в Україні забезпечують обмін інформацією з правоохоронними органами сусідніх держав під час приймання-передачі зазначених у санкції Генеральної прокуратури (дорученні Міністерства юстиції України) осіб, які утримуються під вартою.

Якщо виникає потреба отримання особи, котра утримується під вартою, у державах, що не мають безпосередніх кордонів з Україною, їх отримання здійснюється військовими нарядами Національної гвардії в аеропортах цих держав біля трапа літака.

Варта за домовленістю з командиром літака розміщується в кінці салону літака. Особи наряду розміщуються праворуч і ліворуч від заарештованого. Заарештований тримається в наручниках протягом польоту. Начальник варти обирає собі місце, найбільш зручне для спостереження та надання допомоги варті.

На попередні відправлення варти командир підрозділу разом із керівництвом Національного бюро Інтерполу в Україні, управлінням міжнародних зв'язків Головного штабу МВС готує необхідні документи, закордонні паспорти, відкриває візи. Особи з числа варти забезпечуються проїзними документами до пункту призначення та назад, а особа, котра утримується під вартою, – до пункту призначення.

З'ясовуються дії варти за кордоном, забезпечення її зустрічі та розміщення, взаємодія з відповідними органами і представниками МВС у посольстві (консульстві) України в державі, що забезпечує видачу особи, яка утримується під вартою. На час прибуття літака до України командир підрозділу, від якого виділяється варта (наряд), призначає зустрічну озброєну варту, що за завчасною домовленістю з лінійним від-

ділом міліції в аеропорту, адміністрацією аеропорту та прикордонним контролем зустрічає варту (наряд) біля трапа літака і надає допомогу в оформленні документів і конвоюванні до спеціального транспортного засобу й установ виконання покарань у тій державі, в якій вона перебуває.

Висновки і пропозиції. Таким чином, чітка та якісна організація служби варт з екстрадиції, її практичне здійснення у суворій відповідності до вимог чинного законодавства, врахування всіх особливостей у несенні служби є запорукою успішного виконання поставлених державою важливих завдань. Це, передусім, зумовлює подальше зміцнення правового авторитету нашої держави як гідного партнера співпраці не тільки в європейській, а і в загальній міжнародній спільноті.

Організація всебічної взаємодії повинна здійснюватися не тільки Національним бюро Інтерполу в Україні, але і командирами військових частин, що здійснюють екстрадицію, Головного управління НГУ, МВС України. Кожен із цих рівнів управління здійснює взаємодію з відповідними структурами, які беруть участь в екстрадиції, а саме: Генеральною прокуратурою України, Міністерством юстиції України, Державною прикордонною службою, Державною кримінально-виконавчою службою, Національною поліцією України, Міністерством транспорту та зв'язку, іншими зацікавленими органами.

Список використаної літератури:

1. Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 р., Додаткового протоколу 1975 р. та Другого додаткового протоколу 1978 р. до Конвенції: закон України від 16 січня 1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 129.
2. Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах : Закон України від 10 листопада 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 46. Ст. 417.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. / Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін ; за заг. ред. В.Я. Тація. Харків : Право, 2012. Т. 2. 664 с.
4. Про Національну гвардію України : Закон України від 13 березня 2014 р. № 876-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.
5. Про затвердження Інструкції про порядок приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, на кордоні України та поза її межами : наказ МВС України від 02 липня 2015 р. № 794. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0873-15> (дата звернення: 21.02.2019).

Кулешов А. П., Пташка С. Д. Особенности несения службы караулами по экстрадиции в современных условиях

В статье определены особенности порядка организации и несения службы личным составом особых караулов по экстрадиции, снаряженных от частей и подразделений Национальной гвардии Украины, и осуществления качественного взаимодействия при выполнении задач в современных условиях. Определено, что организация службы в строгом соответствии с действующим законодательством – залог успешного выполнения поставленных задач. Это будет способствовать дальнейшему укреплению авторитета нашей страны не только на европейской, но и на международной арене.

Ключевые слова: экстрадиция, особый караул, Интерпол, международный пункт пропуска, санкция, поручение Генеральной прокуратуры.

Kuleshov O. P., Ptashka S. D. Features of performance of duty by the guards of extradition in modern conditions

In article, features of order of the organization and performance of duty by special guards of extradition operated from the National Guard of Ukraine are determined, in modern conditions. In such a manner, sharp and qualitative organization of service stands from extradition, her practical implementation in severe conformity with requirements of current legislation, taking into account of all features at performance of duty it is guarantee of successful performance of important tasks delivered by the state. It, first of all, predetermines a further strengthening of legal authority of our state, as worthy co-operation partner not only in European but also in the common international community.

Key words: extradition, special guard, Interpol, international checkpoint, sanction, the order of Prosecutor General's Office.